

Opća informiranost pripadnika različitih socio-demografskih skupina

PREDRAG ZAREVSKI
SILVIJA KUJUNDŽIĆ
ANA LASIĆ
Odsjek za psihologiju
Filozofski fakultet
I. Lučića 3, Zagreb
E-mail: pzarevsk@ffzg.hr

UDK: 159.9.072:316.723]-058
159.9.072.59-056.6
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 20. 9. 2002.

Na uzorku od 1.653 ispitanika razmjerno ravnomjerno podijeljenih u tri stratumu po mjestu školovanja (Zagreb, veći grad: Rijeka i Osijek, te manji grad: Slavonski Brod, Velika Gorica i Imotski), vrsti škole koju pohađaju (gimnazija, četverogodišnja i trogodišnja stručna škola) i spolu, primijenjena je nova verzija Testa opće informiranosti, koja sadrži 125 pitanja iz različitih područja informiranosti kao što su to: zemljopis, povijest, biologija i medicina, politika, umjetnost, sport i zabava, astronomija, tehnika i informatika, svakodnevni događaji i pojmovi i sl. (Zarevski, 2001). Pokazalo se da opća informiranost mladih u našem društvu postaje sve više neovisna o dva značajna socio-demografska faktora: spolu i mjestu školovanja. Naime, u istraživanjima koncem 80-ih i polovicom 90-ih godina su opažane znatne razlike prema tim faktorima u općoj informiranosti (Novačić, 1987; Stanuga, 1987; Zarevski, 1987; 1993; 1995a). Značajan egzogeni faktor pripisanog socio-ekonomskog statusa pokazuje očekivanu nisku, ali značajnu povezanost s općom informiranošću. Velike razlike u općoj informiranosti su, sukladno pretpostavci o spontanoj autoselekciji pri odabiru škole, kao i općem intelektualnom ozračju u različitim vrstama škole, dobivene jedino prema vrsti škole koju pohađaju ispitanici – gimnazijalci su uspješniji od učenika stručnih škola, koji se također međusobno razlikuju s obzirom na to pohađaju li četverogodišnji ili trogodišnji program.

Ključne riječi: OPĆA INFORMIRANOST, SPOL, REZIDENCIJALNI STATUS, OBRAZOVNI STATUS

Uvod

Opća informiranost pojam je koji još uvijek izaziva niz nedoumica među sociolozima, psiholozima, pedagozima, komunikolozima i njima dodirnim strukama. Je li to opća kultura; znanje o svijetu oko nas; opća obrazovanost; znanje o svemu pomalo, a ni o čemu puno, ili se može smatrati jednim od najznačajnijih pokazatelja akulturacije? Bez obzira na te nedoumice, razne se forme testova opće informiranosti širom svijeta sve češće koriste u praksi. I u Hrvatskoj se prvenstveno za potrebe profesionalne orijentacije i selekcije već petnaestak godina koristi niz različitih verzija testa opće informiranosti (Zarevski, 1988; 1991; 1993; 1995a).

Predmet mjerenja testova opće informiranosti jest količina informacija pohranjenih u dugoročnom pamćenju koje nisu čvrsto vezane uz institucionalizirano školovanje i formalno obrazovanje, već su dio svakodnevnog govora i često se nalaze u medijima. Testovi opće informiranosti nisu mjera školskog uspjeha, i imaju zadovoljavajuću diskriminativnu valjanost u odnosu na testove znanja školskog gradiva (Zarevski, 1987; Zarevski, 1995b). Naime, faktorska je analiza pokazala da se njima prvenstveno ispituju intelektualne funkcije, dok testovi znanja mjere interindividualne razlike u količini zadržanih informacija kod ispitanika koji bi trebali imati istu količinu ulaznih informacija.

Testovi opće informiranosti također imaju jasnu diskriminativnu valjanost i u odnosu na klasične testove inteligencije, iako s njima dijele znatan dio varijance, koji nerijetko zna biti

veći nego između pojedinačnih testova inteligencije (Zarevski, 1987). Isti su rezultati dobiveni na jednojajčanim i dvojajčanim blizancima u istraživanju Bratka i Zarevskog (1995).

Testovi rječnika nerijetko predstavljaju najbolju pojedinačnu mjeru inteligencije (Jensen, 1980). Na prvi pogled to se može činiti nelogičnim, jer oni, kao i njima slični testovi opće informiranosti, mjere usvojeno znanje. Ali je važnija činjenica da oni na neizravan način mjere sposobnost usvajanja znanja, a napose sposobnost zaključivanja o značenju nepoznate riječi na osnovi konteksta. Tu je riječ o stvaranju pojmova, što je jedan od najvažnijih aspekata umne uspješnosti. Naime, što više pojmova imamo, što smo spretniji u baratanju njima, to će naše raspolaganje znanjem biti uspješnije.

Bratko i Zarevski u bateriji primijenjenih kognitivnih testova najveći indeks nasljednosti dobivaju (1995) upravo za test opće informiranosti što ga neizravno potvrđuje kao neizravnu mjeru G-faktora inteligencije. Svi ti različiti nalazi opravdavaju upotrebu testova opće informiranosti za grubu procjenu G-faktora kada ne želimo koristiti klasične testove inteligencije. Naime, oni znatno manje izazivaju ispitnu anksioznost; ispitanici ih rješavaju s manje napetosti i opterećenja.

Intuitivno je jasno da različite subpopulacije ne raspolažu jednakom količinom opće informiranosti unutar različitih klastera znanja, tj. da je količina i struktura opće informiranosti uvelike određena temeljnim socio-demografskim obilježjima poput spola, dobi, obrazovanja, mjesta boravišta i školovanja i sl.

Informacije koje možemo usvojiti, ako, dakako, to želimo, pod snažnim su utjecajem raznih egzogenih faktora. Neki od faktora okoline vezani su uz obitelj, kao što su to prvenstveno intelektualno poticajno ozračje, te obrazovanje i socio-ekonomski status roditelja. Zatim su tu faktori vezani uz širu okolinu kao što su škola, šira društvena sredina, dostupnost kvalitetnih izvora informacija itd. Budući da bolja opća informiranost upućuje i na višu razinu inteligentnog funkcioniranja, zanimljivo je dovesti ju u vezu s tim egzogenim faktorima.

Odnos faktora okoline i kognitivnih sposobnosti dobro opisuju novija gledišta na inteligenciju. Ta se gledišta – započeli su ih prvenstveno Gardner, Anderson, Sternberg i Cecija – oslanjaju na istraživanja i metodologiju disciplina kao što su biologija, neuropsihologija, razvojna psihologija, sociologija i pedagogija. Osnovno im je obilježje veliko pridavanje značenja utjecaju različitih aspekata šireg okruženja na inteligenciju (shvaćenu široko). Te teorije smatraju da na inteligenciju utječu školovanje, interakcija s ljudima i tehnologijom, povijesno doba i ostali aspekti okruženja pa se stoga zastupnici tih teorija nazivaju *kontekstualistima*

Gardner, Kornhaber i Wake kažu da obitelji koje imaju mnogo knjiga, mnogo čitaju, pišu i raspravljaju o tome, potiču akademsku stručnost djece (1999). Stoga ta djeca donose mnogo bitnog iskustva u školu i ispitnu situaciju i imaju više izgleda da budu dobri učenici. Složenu misaonu aktivnost omogućava visokorazrađena i djelotvorna sposobnost upotrebe baze znanja, a ne samo opća sposobnost rješavanja problema. Intelligentni ljudi nemaju samo veću sposobnost apstraktnog mišljenja, nego oni imaju i dovoljno znanja u nekom području, što im omogućuje složeno razmišljanje. Uspjehi u stvarnom životu ne ovise samo o biološkim potencijalima, nego i o interakciji tih potencijala s bogatim i razrađenim znanjem. Kontekst u obliku znanja, iskustva, socijalnog okruženja i sl. važan je za inteligentnu izvedbu.

Ovaj je rad posvećen upravo djelovanju nekih egzogenih faktora na kognitivni status, u ovom slučaju na opću informiranost, kao što su to:

- pripisani socio-ekonomski status učenika;
- vrsta škole koju učenici pohađaju;
- tip mjesta u kojem se školuju.

Dakako, istražiti će se i razlike među spolovima u strukturi opće informiranosti.

Dakle, **cilj** je ispitati opću informiranost pripadnika različitih socio-demografskih skupina. Problemi su:

1. Utvrditi kolike su razlike među učenicima trećih razreda srednje škole prema njihovu spolu, mjestu školovanja i tipu škole s obzirom na ukupni uradak u testu opće informiranosti.
2. Utvrditi kolike su razlike među učenicima trećih razreda srednje škole prema njihovu spolu, mjestu i tipu škole s obzirom na sadržaj čestica testa opće informiranosti.
3. Utvrditi povezanost uspjeha u testu opće informiranosti sa školskim uspjehom i pripisanim socio-ekonomskim statusom.

Metodologija

Istraživanjem su obuhvaćena 1.653 ispitanika, učenika trećih razreda srednje škole. Učenici trećih razreda odabrani su zato što jedan dio učenika završava srednju školu nakon tri godine, a drugi dio učenika nakon četiri godine. U prethodnim je istraživanjima utvrđena različita uspješnost na testovima opće informiranosti ispitanika iz različitog tipa mjesta te ispitanika različitog tipa škole (Zarevski, 1995a) pa su stoga u ovom istraživanju ispitanici bili podijeljeni prema mjestu školovanja u 3 stratuma:

- 1 – Zagreb
- 2 – veliki grad (Split, Osijek)
- 3 – mali grad (Slavonski Brod, Velika Gorica, Imotski).

Unutar svakog od tih stratuma ispitanici su podijeljeni u tri kategorije po vrsti škole koju su pohađali:

- 1 – gimnazija
- 2 – četverogodišnji strukovni program (ekonomska, medicinska, elektrotehnička, cestovna škola)
- 3 – trogodišnji strukovni programi (frizerska, fotografska, pedikerska, trgovačka, industrijska škola).

S obzirom na problem istraživanja, prednost je dana kvotnom uzorku nad reprezentativnim uzorkom. Minimalna kvota je određena kao 500 ispitanika po rezidencijalnom stratumu. Pri izboru ispitanika vodilo se računa da u svakom stratumu prema mjestu školovanja bude po prilici podjednak broj učenika i učenika, ali i da njihov broj bude podjednak između pojedinih kategorija prema vrsti škole. Broj ispitanika u svakoj kategoriji prikazan je u tablici 1.

Tablica 1. Broj ispitanika prema spolu, mjestu i vrsti škole

	ZAGREB	VELIKI GRAD	MALI GRAD	UKUPNO
GIMNAZIJA	175 (90+85)	196 (68+128)	212 (89+123)	583 (247+336)
4. GOD. ŠKOLA	190 (100+90)	161 (103+58)	194 (128+66)	545 (331+214)
3. GOD. ŠKOLA	233 (106+127)	151 (73+78)	141 (84+57)	525 (263+262)
UKUPNO	598 (296+302)	508 (244+264)	547 (301+246)	1.653 (841+812)

Napomena: Brojevi u zagradama označavaju broj ispitanika u svakoj kategoriji s obzirom na spol, tako da se prvi broj uvijek odnosi na broj učenika, a drugi na broj učenica.

Korištena je nova forma Testa opće informiranosti (Zarevski, 2001), djelomično temeljena na dotadašnjim testovima opće informiranosti, s time da su manje aktualna pitanja zamijenjena aktualnijima. Test se sastoji od 125 pitanja iz različitih područja informiranosti kao što su to: zemljopis, povijest, biologija i medicina, politika, umjetnost, sport i zabava, astronomija, tehnika i informatika, svakodnevnici događaji i pojmovi i sl. Uz svako pitanje ponudeno je pet odgovora. Uvijek je bio točan samo jedan odgovor. Provjera metrijskih karakteristika te forme testa pokazala je visoku razinu pouzdanosti i osjetljivosti (Lasić, 2002).

Zabilježene su ocjene iz matematike, hrvatskog jezika i književnosti te opći uspjeh na kraju prvog tromjesečja školske godine 2001/2. Kao mjeru SES-a uzet je obrazovni status roditelja definiran na sljedeći način: 6 – visoka stručna sprema; 5 – viša stručna sprema; 4 – srednja stručna sprema; 3 – visoko-kvalificirana sprema; 2 – kvalificirana sprema; 1 – osnovna škola. Ako je bio poznat podatak samo za jednog roditelja, onda je status tog roditelja udvostručen.

Rezultati i rasprava

Provjera razlika po spolu, mjestu i tipu škole s obzirom na ukupni uradak na testu opće informiranosti

Kao prvo, izračunate su aritmetičke sredine i standardne devijacije ukupnih rezultata na testu opće informiranosti (nadalje TOI) za svaki spol posebno i s obzirom na mjesto i tip škole. Aritmetičke sredine i standardne devijacije prikazane su u tablici 2.

Tablica 2. Aritmetičke sredine (M) i standardne devijacije (SD) ukupnog uratka u Testu opće informiranosti prema spolu, veličini mjesta školovanja i tipu škole.

MJESTO	TIP ŠKOLE	SPOL ISPITANIKA			
		MUŠKI		ŽENSKI	
		M	SD	M	SD
Zagreb	Gimnazija	70,17	15,11	71,72	14,67
	struk. 4. god.	49,78	11,94	45,96	10,40
	struk. 3. god.	42,25	12,10	39,35	10,07
Split, Osijek	Gimnazija	72,04	15,57	62,44	14,33
	struk. 4. god.	52,41	13,05	55,69	12,99
	struk. 3. god.	32,53	12,03	37,26	8,78
Slav. Brod, Vel. Gorica,	Gimnazija	64,76	15,62	65,69	13,79
	struk. 4. god.	44,92	17,29	51,67	12,16
Imotski	struk. 3. god.	38,01	10,84	35,39	9,92

Kolmogorov–Smironovljev test je pokazao da se raspodjela rezultata ni u jednom podzorku ne razlikuje statistički značajno od normalne raspodjele uz rizik napuštanja nul-hipoteze od 1%. (Napomena: Zbog velikog broja testiranja značajnosti razlika, kao i zbog velikog uzorka ispitanika u kojem su i numerički male razlike statistički značajne, unaprijed smo odredili razinu značajnosti na 1%).

Trostrukom analizom varijance ispitano je postoje li razlike u uspješnosti rješavanja testa opće informiranosti između spolova, veličine mjesta i tipa škole. Rezultati su prikazani u tablici 3.

Kao što vidimo iz tablice 3, nisu nađene statistički značajne razlike između učenika i učenica na razini ukupnog uratka u TOI-u. U istraživanjima provedenima prije, dobivene su statistički značajne razlike u funkciji spola u TOI-u (Novačić, 1987; Stanuga, 1987; Zarevski, 1987): bio je utvrđen bolji uspjeh dječaka u većem broju čestica i u većem broju područja opće informiranosti. Prilikom sastavljanja ove verzije TOI-a vodili smo računa o takvoj zastupljenosti pojedinih područja opće informiranosti da učenici i učenice postižu u prosjeku približno isti ukupni rezultat. Ta forma TOI-a sastavljena je od podjednakog broja čestica femininih i maskulinih sadržaja uz najveći broj čestica neutralnog sadržaja, tj. čestica koje po

tom sadržaju nisu vezane uz određenu spolnu ulogu. Tako sastavljen TOI možemo nazvati *spolno nepristranim*, što je bio i jedan od ciljeva konstrukcije testa.

Tablica 3. Završna tablica analize varijance uz nezavisne varijable: spol, veličina mjesta i tip škole, za zavisnu varijablu ukupni uradak na Testu opće informiranosti.

	F-omjer	P
SPOL (A)	1,44	0,231
MJESTO (B)	3,92	0,048
ŠKOLA (C)	208,55	0,000
A × B	0,56	0,453
A × C	0,09	0,769
B × C	0,16	0,694
A × B × C	0,06	0,805

Moguće je da se razlika među učenicima i učenicama nije pokazala i zbog trenda tzv. "približavanja spolnih uloga" koje se opaža u različitim područjima znanja i interesa (Zarevski i Gačnik-Del Negro, 1998). Iako žene i muškarci još uvijek pokazuju nejednake interese za različite sadržaje, čini se da se ta različitost s godinama smanjuje, a moderna sredstva komuniciranja (npr. internet) omogućuju ljudima veću dostupnost i/ili atraktivnost informacija bez obzira na spol.

Kao što se vidi iz tablice 3, nisu nađene statistički značajne razlike između ispitanika iz različitog tipa mjesta. U tom je smislu ova verzija TOI-a pokazala svojevrsnu *kulturalnu nepristranost*, što i jest bio najvažniji cilj konstrukcije ovog testa. Naime, razvojem tehnologije i širenjem utjecaja masmedija došlo je do smanjenja urbanih razlika u proteklih desetak godina između velikih i malih mjesta pa su, u skladu s tim, informacije svima postale relativno lako dostupne informacija. No, moramo uzeti u obzir i to da u našem slučaju nije bilo stratuma *selo*, pa ne možemo tvrditi da razlike ne bi bilo da je ta kategorija bila uključena.

Kako se očekivalo, statistički visoko značajnim pokazao se samo efekt tipa škole. Značajnost proizlazi iz boljeg uratka gimnazijalaca od učenika ostalih škola, te boljeg uratka učenika četverogodišnje strukovne škole od uratka učenika trogodišnje strukovne škole. Schefféov *post hoc test* pokazao je da se sve tri kategorije tipa škole međusobno razlikuju na razini značajnosti manjoj od 1%.

Testovi opće informiranosti osim kognitivne komponente zahvaćaju i dio varijance konativnih faktora, koji su u najužoj vezi s kognitivnim sposobnostima. To je u prvom redu motiviranost da se usvajaju nove informacije. Takvu pojavu nazivamo "kognitivnom žedi" ili jednostavnije rečeno – interesom za znanjem. Budući da nas nitko ne tjera na učenje najopćenitijih informacija, može se govoriti i o svojevrsnoj intrinzičnoj motivaciji za znanjem.

Na unutarnju motivaciju za učenjem treba gledati ne samo kao na polaznu osnovu već i kao na rezultat procesa školskog učenja (Palekčić, 1985). Ako je intrinzična motivacija rezultat učenja, možemo pretpostaviti da ispitanici iz "elitnih" škola posjeduju viši stupanj motivacije od ispitanika iz "neelitnih" škola. Naime, od njih se očekuje više učenja pa je dobivena prednost tih ispitanika u TOI-u pred ispitanicima "neelitnih" škola razumljiva. K tome, ispitanici iz gimnazije oni su za koje možemo pretpostaviti da su proveli svojevrsnu spontanu autoselekciju – bili su bolji učenici u osnovnoj školi i bili su svjesni da se odlučuju za zahtjevnije usmjerenje od druga dva tipa škole. Stoga se može pretpostaviti da imaju, u cjelini gledano, veću motivaciju za znanjem. To su na neki način i pokazali upisom u taj tip škole. Obično su učenici koji namjeravaju nastaviti školovanje upravo učenici iz "elitnih" škola. Dakako, ne

smije se zaboraviti da gimnazije u prosjeku ipak predstavljaju znatno poticajnije intelektualnu sredinu i da pružaju više mogućnosti za stvaranje širokog znanja. Osim toga, ispitanici iz gimnazije pohađaju veći broj predmeta nego učenici u ostala dva usmjerenja, dakle, bombardirani su većim brojem informacija, pa su možda, čak i neovisno o motivaciji za znanjem, dio tih informacija "morali" usvojiti. To se prvenstveno odnosi na područja kao što su npr. povijest i zemljopis koja su poprilično zastupljena u ovoj verziji TOI. Stoga u interpretaciji različite razine opće informiranosti u funkciji tipa škole ne govorimo o uzročno-posljedičnom odnosu, već o interakcijskoj povezanosti.

Istraživanja Crousea i Trusheima (1988), Jencksa i sur. (1972) i Owena (1985) (sve prema Gardner, Kornhaber i Wake, 1999) pokazala su da se uz poznavanje socio-ekonomskog statusa učenika i škole koju je pohađao prije prijamnog ispita na fakultet, može dobro predvidjeti kakav će uspjeh postići na ispitu.

Kako se i očekivalo, ni jedna dvostruka, kao niti trostruka interakcija u analizi varijance nije se pokazala značajnom.

Provjera razlika po spolu, mjestu školovanja i tipu škole na razini sadržaja čestica Testa opće informiranosti

Da bismo vidjeli u kojim pitanjima postoje statistički značajne razlike s obzirom na spol, mjesto i tip škole, proveli smo trosmjernu analizu varijance za svaku česticu testa posebno. Iako na ukupnom rezultatu u TOI-u nije pronađena statistički značajna razlika između muških i ženskih ispitanika, na razini čestica razlika statistički značajna na razini 1% nađena je u 10 pitanja. Na pet čestica bolji rezultat postižu učenice, a te su čestice vezane uz područje umjetnosti, glazbe, književnosti i poznavanja Hrvatske. Učenici također postižu bolje rezultate na pet čestica pri čemu se te čestice odnose na područje zemljopisa i sporta. Ti su rezultati u skladu s dosadašnjim istraživanjima spolnih razlika u općoj informiranosti na našoj populaciji pri čemu je utvrđivano bolje poznavanje kulture (umjetnost, književnost) i zabave (glazba) kod učenica, a bolje poznavanje upravo zemljopisa i sporta kod učenika.

Nađene razlike među spolovima na pitanjima iz različitih područja podudaraju se s razlikama u interesima i vrijednostima između muškarca i žena koje nabraja Rot (1983). Kirkcaldi (1988) kaže da se žene značajno razlikuju u usporedbi s muškarcima u sljedećim područjima interesa: žene iskazuju manji interes za tehničko-znanstvena zanimanja, te imaju veću sklonost k socijalno-obrazovnim zanimanjima. Te su razlike vjerojatno uzrokovane socijalizacijskim postupcima te procesima koji uvjetuju različitu izloženost pojedinim vrstama informacija, kao i selektivnim pamćenjem pojedinih prezentiranih informacija.

Zanimljivo je da nije dobivena očekivana razlika u pitanjima koja su očigledno femininna, ali je došlo do razlike kod očigledno maskulinih. Izgleda da se muškarci zanimaju za kulinarstvo podjednako kao i žene, te da se razumiju u ženske odjevne predmete, a žene i dalje ne pokazuju interes za sportske informacije.

Treba naglasiti i to da su dobivene razlike statistički značajne, ali ne i brojčano velike, te da se u tim odgovorima više vidi neinformiranost ispitanika obaju spolova. Općenito se može reći da su učenici očito više zainteresirani za gledanje zabavnih sadržaja, jer velik postotak njih zna odgovore na pitanja o glumcima, filmovima i pjevačima, a premalo su zainteresirani za obrazovno-informativne sadržaje.

Statistički značajna razlika na razini čestica uz značajnost od 1% nađena je među učenicima iz različitog tipa mjesta na 21 čestici. Ispitanici iz Zagreba uspješniji u odnosu na ispitanike iz velikog i malog mjesta na 8 pitanja; ispitanici iz velikog mjesta su uspješniji u odnosu na ispitanike iz Zagreba i malog mjesta na drugih 8 pitanja; ispitanici iz malog mjesta (Slavonski Brod, Velika Gorica i Imotski) uspješniji su u odnosu na ispitanike iz Zagreba i velikog mjesta na 7 pitanja. Međutim, treba istaknuti da se područja u kojima je nađena razlika

preklapaju što nam zapravo potvrđuje konstataciju da su ispitanici, iako iz različitog tipa mjesta, slično (ne)informirani. Može se zaključiti da razlike između ispitanika iz različitog tipa mjesta na razini čestica u TOI-u, premda su statistički značajne, nisu brojčano velike. To potvrđuje *culture fair* svojstvo testa opaženo na razini ukupnog rezultata.

Između ispitanika različitih tipova škole nađena je statistički značajna razlika u čak 74 pitanja. Gimnazijalci su uspješniji u svim pitanjima od druga dva tipa škole, izuzev u jednom pitanju iz područja književnosti, u kojem su neznatno uspješniji ispitanici četverogodišnje strukovne škole. Ispitanici četverogodišnjih strukovnih škola uspješniji su u tim česticama od ispitanika trogodišnjih strukovnih škola, izuzev jednog pitanja iz područja biologije. S obzirom na klasterne općih informacija može se zaključiti da ne postoji specifična razlika u funkciji vrste škole, već da je razlika jedino u općoj razini – što je škola elitnija, veća je opća informiranost.

Povezanost opće informiranosti s mjerama školskog postignuća i pripisanim socio-ekonomskim statusom

Da bi provjerili koliko školsko znanje operacionalizirano ocjenama iz hrvatskog jezika i književnosti, matematike i općim uspjehom doprinose uspješnom rješavanju TOI-a, te koliko uspješnost ovisi o pripisanom SES-u, izračunali smo Pearsonov koeficijent korelacije posebno za muške i ženske ispitanike (Tablica 4.). Dakako, ne može se isključiti i drugi smjer utjecaja, tj. da učenici s većom količinom općih informacija postižu veći školski uspjeh.

Tablica 4. Matrica korelacija između ocjene iz hrvatskog, matematike, općeg uspjeha i socio-ekonomskog statusa roditelja i uratka na TOI-u, posebno za muške i ženske ispitanike

		ocjena iz hrvatskog	ocjena iz matematike	opći uspjeh	socio-ekon. status	TOI
MUŠKARCI (N=841)	ocjena iz hrvatskog	1,000				
	ocjena iz matematike	0,486**	1,000			
	opći uspjeh	0,663**	0,723**	1,000		
	socio-ekon. status	0,131**	0,136**	0,224**	1,000	
	TOI	0,331**	0,303**	0,460**	0,379**	1,000
ŽENE (N=812)	ocjena iz hrvatskog	1,000				
	ocjena iz matematike	0,501**	1,000			
	opći uspjeh	0,760**	0,720**	1,000		
	socio-ekon. status	0,202**	0,077*	0,183**	1,000	
	TOI	0,414**	0,164**	0,351**	0,395**	1,000

** p<0,01; * p<0,05

Uspjeh u ovoj verziji testa, ovisno o spolu ispitanika, dijeli između 3% i 21% varijance s tri mjere školskog uspjeha i socio-ekonomskim statusom. Takva je razmjerno niska razina povezanosti očekivana i govori o tri stvari:

a) O dobroj diskriminativnoj valjanosti testa opće informiranosti u odnosu na školsko znanje. Dobivena se povezanost može prvenstveno objasniti generalnom kognitivnom sposobnošću koja utječe i na školski uspjeh i na količinu informacija u dugoročnom pamćenju;

b) Dobivena je dosljedno viša povezanost socio-ekonomskog statusa i uspjeha na TOI-u nego što je povezanost SES-a sa školskim ocjenama. Pasivni socio-ekonomski status je poten-

cijalno najjači egzogeni faktor za pozitivno obiteljsko intelektualno ozračje i stoga je i taj naziv također očekivan, jer je opća informiranost bliža mjeri generalne inteligencije nego što je to školsko znanje (Zarevski, 1987).

c) Premda je dobar pasivni socio-ekonomski status pozitivno povezan s uspjehom na svim mjerama kristalizirane inteligencije, dobivena razina povezanosti uspjeha u TOI-u i SES-a nije previsoka, što govori u prilog tezi o razmjerno dobro postignutoj kulturalnoj nepristranosti ove verzije testa.

Zanimalo nas je i to kakve bi bile korelacije između mjera školskog uspjeha te TOI-a (posebno za učenike i posebno za učenice) kad bi kontrolirali varijablu socio-ekonomski status, pa smo izračunali koeficijente parcijalne korelacije. Koeficijent parcijalne korelacije pokazuje kolika bi bila korelacija između navedenih varijabli kad na njih ne bi utjecala varijabla socio-ekonomski status. Uz parcijalni socio-ekonomski status korelacije između navedenih varijabli su se nešto smanjile, ali su sve ostale značajne na razini značajnosti od 1%.

Premda je struktura povezanosti SES-a, školskog uspjeha i opće informiranosti slična u uzorcima žena i muškaraca, opažaju se i određene razlike. Pretvorbom korelacija (r) u Fisherove z -vrijednosti testirano je jesu li razlike između dobivenih korelacija između učenika i učenica statistički značajne. Statistički značajan t na razini 1% koji pokazuje da je veća povezanost u uzorku muškaraca dobiven je kod sljedećih korelacija: ocjena iz matematike-TOI ($t = 3,04$) te opći školski uspjeh-TOI ($t = 2,03$). Kod učenica je dobivena statistički značajna viša korelacija ocjene iz hrvatskog i TOI-a, nego kod učenika ($t = 2,03$).

Drugim riječima, opća je informiranost kod učenica značajno više u interakciji s uspjehom iz hrvatskog jezika i književnosti, a kod učenika značajno više u interakciji s uspjehom iz matematike i općim uspjehom. Budući da je područje hrvatskog jezika i književnosti uglavnom dominantno "žensko" područje zanimanja i uspjeha, a područje matematike uglavnom dominantno "muško" područje interesa i uspjeha, dobivena razlika koeficijenata korelacije razumljiva je. Nadalje, korelacija općeg školskog uspjeha i TOI-a kod učenika je statistički značajno viša nego ista korelacija kod učenica. Možemo pretpostaviti da učenici svoju opću informiranost nešto više nego učenice duguju svom školskom znanju, dok je opća informiranost učenica vjerojatno više povezana s nekim drugim znanjima (prvenstveno iz svijeta zabave).

Zaključak

Opća informiranost, kako joj i naziv govori, u modernom društvu ne bi smjela biti privilegijom povlaštenih. Dakako, interindividualne razlike u sposobnostima, interesima i motivaciji za stjecanjem općeg znanja postoje i u populaciji uzrokuju normalnu raspodjelu onog što mjere testovi opće informiranosti. Provedeno je istraživanje pokazalo da opća informiranost mladih (učenika trećih razreda različitih srednjih škola) u našem društvu postaje sve više neovisna o dva značajna socio-demografska faktora: spolu i mjestu školovanja. Značajan egzogeni faktor pripisanog socio-ekonomskog statusa pokazuje očekivanu nisku, ali značajnu povezanost s općom informiranošću. Velike razlike u općoj informiranosti, u skladu s pretpostavkom o spontanoj autoselekciji pri odabiru škole, kao i s općim intelektualnim ozračjem u različitim vrstama škole – dobivene su jedino prema vrsti škole koju pohađaju ispitanici – gimnazijalci su uspješniji od učenika stručnih škola, koji se također međusobno razlikuju s obzirom na to pohađaju li četverogodišnji ili trogodišnji program. Opća je informiranost značajan konstrukt i sa znanstvenog i s primijenjenog stajališta i stoga zavređuje da ju se uključi u buduća razvojna istraživanja.

LITERATURA

- Bratko, D. i Zarevski, P. (1996) Genetic and environmental contributions to the individual differences in achievement on the general information test (GIT): A twin study. **Book of abstracts: 8th European Conference on Personality**. Ghent, Belgium.
- Gardner, H., Kornhaber, L. H., Wake, K. W. (1999) **Inteligencija: različita gledišta**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Jensen, A. R. (1980) **Bias in mental testing**. New York: Free Press.
- Kirkcaldy, B. (1988) Sex and Personality Differences in Occupational Interests. **Personality and Individual Differences** 9(1):7-13.
- Lasić, A. (2002) **Konstrukcija i standardizacija testa opće informiranosti za srednje škole**. Diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Novačić, S. (1987) **Utvrđivanje razlika u količini općih informacija u dugotrajnom pamćenju u funkciji spola na uzorku učenika 8. razreda osnovne škole**. Diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Paklečić, M. (1985) **Unutrašnja motivacija i školsko učenje**. Svjetlost, Sarajevo.
- Rot, N. (1983) **Osnovi socijalne psihologije**. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Stanuga, V. (1987) **Određivanje metrijskih karakteristika TOI na populaciji učenika 8. razreda O.Š.** Diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Zarevski, P. (1987) Značaj količine općih informacija u trajnoj memoriji u okviru ukupnog modela kognitivnog funkcioniranja. **Primijenjena psihologija** 8:215-226.
- Zarevski, P. (1988) **Test opće informiranosti – priručnik**. Savez samoupravnih interesnih zajednica za zapošljavanje Hrvatske – Zagreb, Zagreb.
- Zarevski, P. (1991) **Test opće informiranosti za učenike četvrtih razreda srednjih škola (TOIM)**. Priručnik, Zavod za zapošljavanje, Zagreb.
- Zarevski, P. (1993) **Test opće informiranosti (A i B forma), Priručnik i standardizacija za Test opće informiranosti (revidirano izdanje)**. Ministarstvo rada, socijalne skrbi i obitelji, Zavod za zapošljavanje: Središnja služba Zagreb.
- Zarevski, P. (1995a) **Test opće obaviještenosti**. (Priručnik). Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zarevski, P. (1995b) **Provjerite pamćenje**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zarevski, P. (2001) **Test opće informiranosti – 2001**. Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Zarevski, P., Gačnik-Del Negro, R. (1998) Spolne razlike u općoj informiranosti: razvojni trendovi. **Suvremena psihologija** 1:43-59.

GENERAL INFORMATION KNOWLEDGE OF PEOPLE OF VARIOUS SOCIO-DEMOGRAPHIC BACKGROUND

PREDRAG ZAREVSKI, SILVIJA KUJUNDŽIĆ, ANA LASIĆ
Faculty of Philosophy, Zagreb

A sample of 1.653 subjects with three, in size relatively equal, strata of different urban background (Zagreb; large city: Rijeka, Osijek; small town: Sl. Brod, N. Gorica, Imotski), type of high school they attend (gymnasium, four- or three-year vocational school) and gender was tested on the new version of General Information Knowledge Test. This test contains 125 questions from various areas such as geography, history, biology and medicine, politics, art, sports and fun, astronomy, technology and computer science, everyday events and terms, etc. (Zarevski, 2001). Results reveal that general informa-

tion knowledge of younger generations in our society is becoming more independent from two important socio-demographic factors: gender and size of the place students attend their school in. Research done during the late 1980's and early 1990's showed a clear differentiation in general information knowledge on these two factors (Novačić, 1987; Stanuga, 1987; Zarevski, 1987; 1993; 1995a). Important external factor of socio-economic status shows low, but still significant relation with general information knowledge. Larger differences in general information knowledge are found depending on the type of school subjects attend. This result was expected according to the assumption of spontaneous self-selection of students when enrolling in certain type of secondary education institution, as well as due to the general intellectual level in secondary schools of different types. Gymnasium students were more successful than those attending vocational schools. Differences, in favour of those with longer education, were also found among students enrolled in four- or three-year vocational school programme.

Key words: GENERAL INFORMATION KNOWLEDGE, GENDER, RESIDENTIAL STATUS, EDUCATIONAL STATUS